

медичної допомоги (включаючи відмову від лікування дитини); відсутність належної уваги і турботи, в результаті чого дитина може стати жертвою насильства, нещасного випадку, залученим до вживання алкоголю, психоактивних речовин, у вчинення злочинних дій. Можливі ознаки зневаги потребами дитини: низький зріст або відставання у фізичному розвитку; недостатня для віку дитини маса тіла, збільшується при регулярному, достатньому харчуванні (наприклад, під час перебування у лікарні); затримка мовного і моторного розвитку, яка усувається при зміні ситуації і при турботі про дитину; повторювані випадки травм або отруень; уповільнені хронічні або часті інфекційні захворювання; гігієнічна занедбаність; втомлений, сонний вигляд дитини; постійний голод або спрага, крадіжка їжі; прагнення будь-якими засобами привернути до себе увагу дорослих; пригнічений настрій, апатичність, низька самооцінка; агресивна та/або імпульсивна поведінка; прояви девіантної поведінки, аж до вандалізму; порушення соціальних контактів; не відповідне віком поведінку; труднощі в навчанні, часті пропуски навчальних занять.

Таким чином, відносини, які формується між дітьми та батьками, сімейна ситуація та методи виховання стають фундаментом у розвитку особистості та закладають певні уявлення та погляди на світ у цілому.

Список використаних джерел:

1. Психолог : Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. 2018. № 3-4 (627-628).
2. Гончаров В., Мурашкевич О. Домашнє насильство: як себе захистити. К. : Шк. Світ, 2009. 120 с.
3. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню) : Лист МОН від 14.08.2020 р. № 1/9-436. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-stvorennya-bezpechnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakladi-osviti-ta-poperedzhennya-i-protidiyi-bulingu-ckuvannyu> (дата звернення: 17.01.2022)

Гарець Надія Олексіївна
старший викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФОРМ ТА ВИТОКІВ БУЛІНГУ

Актуальність досліджуваного питання обумовлена наявністю ряду умов. Так, проблема булінгу наразі є поширеною у різних навчальних закладах України: наприклад, згідно з результатами дослідження ЮНІСЕФ у період із 2006 до 2019 року, 35,5% підлітків брали участь в ображанні або приниженні інших, а 37,9% - були жертвами знущань. Збільшується також частка молоді,

залученої у кібербулінг – 21,1% виступали в ролі кривдників, а 21,5% - в ролі «жертв». Такі дані вимагають не тільки аналізу умов, за яких здійснюється булінг, але і його психологічних причин [1].

Разом з тим, в умовах пандемії та дистанційного навчання зростає інтенсивність користування соціальними мережами та занурення молоді у спілкування за допомогою мережі Інтернет. Особливості такого спілкування – його доступність та іноді – анонімність можуть, на нашу думку, надавати нового характеру перебігу та вирішенню міжособистісних конфліктів. Зразком такої поведінки може ставати кібербулінг та кенселінг, проблеми яких потребують активного наукового вивчення.

Аналіз останніх публікацій вказує на ряд важливих робіт з теоретичного аналізу витоків булінгу. Соціально-психологічні підходи до цієї проблеми розроблено науковцями А. Губко, Д. Лейном, І. Сидоруком. Оцінку ознак та форм булінгу здійснено дослідниками Р. Randall, М. Perillo. Питання протидії та подолання булінгу в дитячому середовищі представлено О. Шевченко, Л. Вольною. Разом з тим, виявлено різні підходи до його розуміння: як специфічної соціальної ситуації (А. А. Губко); довготривалого процесу усвідомленого жорстокого поведіння членів групи по відношенню до окремої особи, котра не здатна себе захистити (Д. А. Лейн). Частина науковців наголошують на агресивному ставленні до об'єкта булінгу як потенційної жертви й описує це явище як знущання, спрямовану агресію або переслідування (О. О. Шевченко). І, нарешті, існують пояснення булінгу як проблемної конфліктної взаємодії (Р. Randall) тощо [2].

Виклад основного матеріалу.

Американські фахівці в галузі дитячої психології Д. Лейн та Е. Міллер вважають булінг тривалим фізичним або психічним насильством з боку індивіда або групи стосовно індивіда, котрий не спроможний захистити себе в конкретній ситуації.

Так, у дослідженнях Ю. Антоняна, Є. Самовічева, В. Оржеховської встановлено, що в підлітковому віці одним із видів негативної поведінки є агресивна поведінка, яка нерідко приймає ворожу форму (бійки, словесне приниження, бойкот, нехтування, зневага). Для окремих дітей прояв агресивних форм поведінки є формою ствердження себе в колі ровесників

Сучасні дослідники зазначають, що структура булінгу останнім часом все більше трансформується в бік переважання маніпулятивної поведінки і суто психологічного насильства над насильством фізичним, хоча це не слід сприймати як покращення ситуації з фізичною агресією. Психологічна форма булінгу виразніше, аніж інші форми, залежить від культурного опосередкування емоційних проявів, патернів спілкування в сім'ї і ставлення до дітей. Згідно до В. Г. Андросюка та Ю. А. Суденко, психологічне насильство виступає підґрунтям будь-якого іншого виду насильства. Взагалі, до психологічного насильства рідко ставляться як до насильства, його вплив на життя дитини часто недооцінюють, воно рідко розглядається як підстава для втручання. Поширеність цієї форми насильства важко виміряти в конкретних

показниках в зв'язку з проблемністю його виявлення та недостатньою формалізованістю [3].

Говорячи про витоки булінгу сучасні дослідники також звертають увагу на такий феномен, як кенселінг - «скасування», та, відповідно, існування культури кенселінгу - «культури скасування». Цей термін виник у США та Європі; під ним розуміють форму ostracism, за якої людина чи певна група позбавляються підтримки і піддаються засудженню у соціальних чи професійних спільнотах як у онлайн-середовищі та соціальних медіа, так і у реальному світі.

Говорячи про психологічний механізм «скасування», Utpal Dholakia розглядає його як вольовий акт індивіда, який публічно відкидає і активно намагається заподіяти шкоду людині, що сприймається як порушник. У таких епізодах беруть участь дві сторони: особа, яка скасовує, і певний об'єкт, особа, група або організація, яка скасовується. Скасування включає такі психологічні процеси, як:

1. Виявлення або усвідомлення порушення та визнання його значущим.
2. Відчуття сильних негативних емоцій.
3. Каральні дії з метою завдання шкоди «порушнику» [4].

Lindsey Toler, фахівчиня із суспільного здоров'я, вказує, що, незважаючи на значну ефективність «скасування» як інструменту впливу на публічних діячів, воно несе і неабияку загрозу для молоді. Вона наголошує на існуванні таких спільних рис кенселінгу та булінгу, як відчуття «жертвою» ізоляції, самотності, відчуженості. Такі переживання можуть призводити до зростання рівня тривоги, депресії та тенденції до самогубств.

Підлітки та юнаки, використовуючи кенселінг для вирішення міжособистісних конфліктів разом з тим втрачають шанс здорового їх розв'язання. Адже замість ознайомлення із позицією, думками іншого вони обирають перервати спілкування. За умови відсутності зворотнього зв'язку, їх опонент, таким чином, втрачає здатність коригувати свою поведінку, навчаючись на помилках [5].

Разом з тим, підлітковий та юнацький вік має психологічні особливості, які можуть обумовлювати застосування кенселінгу: зростання значущості колективу однолітків, максималізм, емоційна лабільність, негативізм тощо.

Висновок. З розвитком інформаційних технологій зростає увага до психологічних умов та форм булінгу. Однією з таких форм, на нашу думку, можна розглядати кенселінг. Кенселінг із явища вираження гуманістичних цінностей суспільства може перетворюватися на інструмент булінгу – у випадках порушення особистістю неявних групових норм, міжгрупових конфліктах. Таким чином, кенселінг перетворюється на інструмент переслідування замість підтримки тенденцій до розвитку. У такому випадку він може реалізуватися через соціальні санкції, ізоляцію, знищення продуктів діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Булінг та кібербулінг у підлітковому середовищі. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/bullying-cyberbullying-teens-Ukraine> (дата звернення: 19.01.2022)
2. Onufriieva L., Honcharuk N. Психологічні засади булінгу в юнацькому віці. *Psychological journal*. 2019. 22. Р. 25-39.
3. Андросюк В. Г., Суденко Ю. А. Проблема булінгу в сучасному юридико-психологічному просторі України. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 216-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2019_1_46 (дата звернення: 19.01.2022)
4. Dholakia U. What Is Cancel Culture? URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-science-behind-behavior/202007/what-is-cancel-culture> (дата звернення: 19.01.2022)
5. Toler L. The Mental Health Effects of Cancel Culture. URL: <https://www.verywellmind.com/the-mental-health-effects-of-cancel-culture-5119201> (дата звернення: 19.01.2022)

Гоголева Ганна Миколаївна

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Агарков Олег Анатолійович

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВІДНОСИН

Відносини між батьками та дітьми є абсолютно особливим типом відносин, у які кожна людина залучена особисто. Згідно з Л.Троллем і К. Фінгерманом, дитячо-батьківські відносини носять специфічний характер і відрізняються від усіх інших видів відносин (таких як партнерські, сімейні та дружні) своїм ступенем близькості [10].

Дослідники, які вивчали дитячо-батьківські відносини, зосередилися на різних аспектах. Деякі з них побудували своє дослідження, на аналізі, як відносини між батьками та дітьми впливають на прийняття рішень та спілкування з дітьми, а також на вплив дитячо-батьківських відносин на розвиток емоцій щодо їх функціонування та регуляції у дітей [3]. З появою широких досліджень у галузі генетики деякі дослідники продовжили вивчення генетичної природи батьків та того, як вона впливає на характеристики дітей. Велика кількість досліджень присвячена таким питанням, як прихильність до